

• FØROYA • SOCIAL-DEMOKRAT

FRÆLSI

JAVNAÐUR

BRÓÐURSKAPUR

Nr. 12.

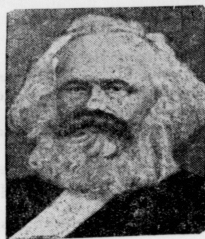
Lýsingaprisur fyri petittreglu: 30 oyr. á forsiðuni,
20 oyr. á 3. og 4. síðu. Við stórrí lýsingum fæst
avsláttur í prísinum.

Tirsdag hin 21. mars 1933.

Kostar kr. 1,50 fjóðringsárið + Porto. Blaðið
verður bílagt á posthúsinum, brevsvarnarstøðum
og skrivstovuni. Telf. 143.

7. árg.

KARL MARX

Í ár hin 14. mars eru 50 ár liðin síðan skaparin av socialismuni, ella kommunismuni, sum tað tá æt, doyði.

Karl Marx varð føddur 5. mai 1818 í býinum Trier í Rhinlandinum. Foreldur hansara vóru av gamlari hálendskari jødiskari ætt, men máttu — sum víðurskiðini tá vóru skikkaði og av tí at fæðingin var sakførari, advokatur — tá Marx var 6 ára gamal, lita seg kristna. Hetta fæddi við sær, at Karl Marx vaks upp í einum heimi, sort fyrri religiøs liv.

Í 1835 gjordist hann studentur og í 1841 doktari. Marx studeraði við háskólarnar í Berlin og í Bonn, og doktraprógv hansara var eitt skrift um hin gítta greska víðindamannin Epikur.

Nakað um ta tíð, tá Marx tók silt doktraprógv, byrjaði í Týsklandi ein frilynt rørsla, mest í vestara parti av landinum, og nakrir borgarar í Köln tóku seg saman og útgávu eitt blað »Reinische Zeitung». Í hetta blað skrivaði Marx, og í 1842 gjordist hann blaðstýrari. — Her er tað, at Marx kemur at taka støðu til spurningin: einstaklingsins ognarrætt. Tað var spurningurin um, hvussu vítt fátækraflóð hövdu rætt til at henta sær ber og brennivíð í teim skógum, sum teir stóru góðseigararnir áttu; og her steig fram fyrri hann spurningurin um ognarrættin á einstaklingsins hond í mótsstöðu til menniskjarættin í síni heild.

Fólkið har í Rhinlandinum lýddi á talu hansara, og blaðið vaks, tí øll vildu halda tað, dag frá degi vaks haldaratalið. Men óðin frá stórmannasíðu og bangils hjá teimum, sum blaðið áttu, virkaði tað, at Marx noyddist at fara frá sum blaðstýrari, og hann fór í landsflygd.

Í teim fylgjandi árum báði Karl Marx fyrst í Paris og síðan í Bryssel. Hann læs og læs, um sociala hugsan, um hina fronsku kollyvelingina, og her komu hann og Friedrich Engels, sum hövdu hittist fyrr, nógv saman, og millum teirra varð knýtt eitt vinarband, sum helt

lívið út. Engels og hann komu í samfelag við eitt hálvavegna ólógligt felag — organisasjon — »felag kommunistanna», og til hetta felag skrivaði hann hitt verðinskennda ritið »Hitt kommunistiska manifestið».

Támut og hópiveik hevði hin socialistiska hugsanin higartil verið, men sum tað hjartasta ljós kom nú rit Marx'ar og gjørdi ljóst, har támut og óklárt hevði verið. Tað flutti socialismuna úr támutum dreymalandi fram í klárasta dag, og gav tí socialu rørslini, sum higartil hevði sveimað, ofta uppi í leysari luft, eitt vítskapuligt grundarlag at byggja á.

Nakað um somu tíð, sum »manifestið» sá dagsins ljós ger fólkið uppreistur í ymsum londum, soleiðis eisini í Týsklandi, og Marx vendur heim aftur at taka lut í einum tilfílkum uppreistri, revolusjón, og sjálvsagt var Köln staðið, hann leitaði til og tók hann aftur hond í. — Hann gav út nýtt blað: »Neue Rheinische Zeitung», og bant til blaðið og sín menn, hvors navn liva, t. d. Engels, Lassalle, Brödnar Wolff o. fl. — Marx varð her hin stóra megin, hin aldrin hoygdi viljin, sum við sínum glitrandi víti fæddi stríðið fyrri socialismuni og hennara sak.

Afturhaldið fekk hann fyrri rættin, men hann vardi seg so væl við einari so frálíkari talu at hann varð leysgivin. —

Men afturhaldið vann aftur og Karl Marx noyddist uppaftur at rýma av landinum. Blaðið steðgaði, tað hevði bert lívið í trý fjóðringar, men í hesum fáu mánaðum skrivaði Karl Marx navn silt við eini skrift, sum aldrin bliknar í Týsklands frælsis sögu.

Fyri aðra ferð fór so Karl Marx við konu og bonum í landsflygd. Í 1843 var hann vorðin giftur við Jenny v. Westphalen, tey hövdu verið spælubørn. Pápi hennara var høgur embætismaður, og bróður hennara varð seinni týskur ríkisráðharri. Tey kór, Marx varð mentur at hjóða síni aðalbørnu frá, vóru ikki rík, oftast hövdu tey tað heldur fátækligt, og tað hendi at tey saknaðu tað neyturvilgusta til lívið. Brøv skrivaði millum Marx og Engels, vísa okkum hetta. Og tey vísa eisini, at Engels á ein hátt ofraði seg sjálvan fyrri at fæga ráð at veita Marx hjálp peningaliga. Men tó at Marx og kona hansara mangan saknaðu tað neyðturviliga, vóru neyvan nokur hjún, sum lívdu eitt meira vakurt og sameint liv enn tey. Og ongantíð idraðu tey seg í, at tey hövdu ofrað alt fyrri tí máli, tey hövdu sett sær,

arbeiðið fyrri sak arbeidaraflokksins.

Frá um heystartíð 1849 og til deyða sín 1883 báði Marx av fóstum í London. Stórsta verk hansara í øllum hesum árum var ransóknir og granskan av øllum teim evnum, sum gjørdur hann foran fyrri at skriva ta ófóra verk, sum ger navn hansara ódeyðligt: »Kapitalurin». Men hann ikki bert granskaði og skrivaði, hann lívði eisini við og fylgdi við í tí lívi og stríðið, sum arbeidararnir fordu fyrri rættindum sínum, bæði í Onglandi og alla aðra staðni. — Í 1867 varð 1' bind liúgt, og 2' og 3' bind vóru komni so væl á leið og lögð til rættis, at Fr. Engels aftan á deyða Marx, kundi fáa tey prentaði og útgivin. — Seinri útgav Kautsky 4' bind.

Umframt alt hetta, skrivaði Karl Marx aðrar bokur, og í eitt og alt kann tað sigast, at Karl Marx og hansara verk er tann fasti klettur, sum tað sociala, okonomiska arbeðið byggir á.

Meðan Marx gjørdi silt stóra andiliga arbeðið, íbúrtist í ymsum londum hin fyrsta arbeidararørsla, og Marx var eisini við her, og tað er hann, sum skapar tað program, sum »Internationale» gjørdi til silt, og sum sigur, at arbeidaraflokksins frælsa skal verða hansara egna verk. — »Internationale» varð kovi, men tess hugsan doyði ikki, tvørturímóti, og til sína síðsta stund stríddist Marx fyrri tí socialistisku arbeidararørslini, sum nú nordist víða hvar í londunum.

Hin 14. mars doyði Karl Marx; eitt ár yvirlívði hann konu sína, og hann varð jórðaður á Highgate kirkjugarði í London. Á grovini talaði Fr. Engels, og hansara orð vóru sonn:

»Navn Karl Marx' og yrki hans livir, meðan öldir fara aftur um.»

Nevnd „Suðurstreymoyar javnaðarfel.“

Á fundi í »Suðurstreymoyar javnaðarfelagi» sunnudagin hin 19. mars varð nýggj nevnd vald. Vóru hesir menn valdir í nevndina:

M. S. Viðstein, formaður. Poul K. Mouritsen, skattemeistari. Rubek Rubeksen. J. H. Rubeksen. Trond Hansen. H. M. Jacobsen. H. B. Arge.

Tiltaksmenn: Ole Udbø. J. P. Henriksen.

Felagið „Ljómur“

hevði koncert sunnudagin hin 19. mars. Nærri umrøða kemur í næsta blaði.

Hundar.

»Og Hanus bóndi blundar,
teir klaga so hart upp hundar,
tað er bedrivilligt...»

Frá tí gráu oldtíð hefur hundurin verið mannsins fyrsti, trúgvi fylgisevniur, og ótalдар frásagnir eru um tann trúskap og tað vit, sum hundurin sýnir móti harra sínum. — Í skúla-lestrabókum lesa vit um sankta Bernhardshundin, sum har uppi í skarðinum er til allarsterstu hjálp fyrri munkarnar í teirra arbeði til frelsu fyrri øll tey, sum frá gomlum tíðum hava ferðast um hella skarðið úr Schweiz suður til Ítalíu og sama vegin norðefftir.

Vit kenna ta nýttu, sum seyðamenn hava haft og framvegis hava av hundinum, so teir allar tíðir hava verið og framvegis eru fyrri ongum, hava teir ikki hundin til hjálpar. — Eisini her hjá okkum kenna vit hella so væl, og — sum tað stendur — »ein góður seyðamaður hefur altíð ein góðan hund». Hevur hann ikki tað, er hann pára hjálparleysur, so tað víldi verið vitteyst, um hella varð sýtt honum.

Men er hundurin mannsins góði vinur og trúgvi hjálpari í hansara starvi, so er hann ein ólúkkka, um hann ferðast harraleysur, eftir egnum tykki í hagarognum og túnanna millum, tað verði seg á bygd ella í býi, tí hundurin er eitt rovdjór. Vit hava nógv dómi at seta fram um hetta, bæði sjálvupplivaði og frá øðrum. — Sjálvir hava vit verið úti fyrri at verða fyrri átopi av hesum vildjórnum, og ferð eftir ferð hava vit hoyrt um tilfíkt. Fyri nokrum árum síðani var ein smádrongur líka við at verða sundurskræddur av einum leysgangandi hundi, so drongurin mátti til doktaran og verða hjálptur, og fyrri fáum víkum síðani var ein lítill smádrongur illa víðafarin av bitingahundi. Fyri fáum dögum síðan hoyrdu vit um, at ein hundur leyp undir barkan á einum smádreingi og feldi hann niður, og ívaleyst — varð sagt — mundi hann gjørt av við henda smápill, um ikki menn komu til og tóku hundin. — Fyri nokrum árum síðan var ein hundur rýmdur í hagan og gjørdi har so stórt herverk á seyðin, at menn úr allari oygni máttu av stað, og eydnaðist tað teim til endan at bæsa honum og sláa hann í hæl.

Hundurin, eins og eitt hvørt annað av menniskjum tæmt vildjór, má vera undir aga, og verður hann at fáa ov fríar ræsur, kemur vildjórinalið fram og so — »ve de overvundnes!» — Mangur maður hefur skrivað um hundin, og ymist hefur tað undomi verið, hann hefur fingið. Tó er vissiliga eingin skrivandi maður, sum hefur givið hesum djóri — og íggjognum tað menniskjunum, sum hetta djór aldu frá allarfyrstu tíð, eina slíka umtalu, sum hitt norska skaldið Alexander Kielland gevur tí.

Allt sit hatur til hundin og til menniskju, sum lata hann hava fríar ræsur og eisini nýta hann til hjálpari í teirra egin-kærleika og hjartaloyssi, setur hann fram í tí lítlu søguni frá Danmark: Trofast. Í hesi søgu kemur Alexander Kiellands sanna hjarta til sjóndar, tað hjarta sum bankaði heitt fyrri øllum teim smáu, sum líða órætt. Ikki nær til nakar norð-anlands yrkjari hefur sum hann skrivað um tey og talað teirra sak. Ikki við buldur og brask og stórum orðum, men við stillum, bifandi beiskum bifætum av lívinum, ið eins og etandi »sýra» brendi seg inn í okkara sál fyrstu ferð vit løsu hansara søgur. »Trofast», søgan um hin stóra danska hundin, »Else», ein jólasøga uttan iv besta verk hans, hin lítla sorgsama søgan »Karen», o. s. fr.

TROFAST (Efter Alexander Kielland).

I.
Frøken Thyra gik hen og raabe i Talerort: »Er Trofasts Kosteletter ikke snart færdige?»
Jonfru Hansens Stemme kom op fra Køkkenet: »De staar i Vinduet for at afkolde; saa snart de er tilpas, skal Stine bringe dem op.»

Trofast havde hørt det og gik rolig hen og lagde sig paa Kammetteppet. Han forstod meget bedre end et Menneske — plejede Grossereren at sige.

Ved Frokostbordet sad foruden Husets Folk en gammel Fjende af Trofast — den eneste, han havde. — Men cand. jur. Viggo Hansen var forresten en Fjende af mangt og meget her i denne Verden, og hans bidiske Tunge var vel kendt over hele København.

Her i Familien havde han, efter mange Aars Husvenskab, lagt sig til en særdeles Aabenhjertighed; og naar han var gnaven, hvilket han altid var, lod han sin Bitterhed uden Skamsal gaa ud over hvad og hvem det skulde være. — Især var han altid paa Nakken af Trofast.

»Dette store, gule Bæst,« plejede han at sige, »her gaar den og bliver kælet for og fodret med Stæg og Karbonade, medens mangt et Menneskebarn maa bide sig i Fingrene efter et Stykke tørt Brød.»

Her var imidlertid det ømme Punkt, som Hr. Kandidaten skulde vogte sig lidt for. Saa snart nogen rorte ved Trofast med et Ord, der ikke var fuldt af Benndring, fik han et forenet Blik fra den hele Familie; og Grossereren havde endog ligesagt til Kandidat Hansen, at han let en Dag kunde blive alvorlig vred, om den anden ikke vilde omtale Trofast paa en sømmelig Maade.

Men Frøken Thyra hadede ligefrem Kandidat Hansen for dette, og skønt Valdemar nu var voksen — ialtfald Student, gjorde han sig fremdeles en Glæde af at stjæle Hadskerne ud af Kandidatens Bagdommer